

**ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
Західнодонбаський інститут**

МІКРОЕКОНОМІКА

ПРОГРАМА

**нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів
галузь знань: 0305 Економіка та підприємництво
напрямок підготовки: 6.030505 Управління персоналом та
економіка праці**

**Павлоград
2016**

Навчальна програма нормативної навчальної дисципліни «Мікроекономіка» для студентів за галуззю знань 0305 Економіка та підприємництво, напрям підготовки: 6.030505 Управління персоналом та економіка праці, 2016 рік – с.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: д.е.н., професор Яцков В.С.

Ухвалено на засіданні кафедри економіки та фінансів,
30 серпня 2016 р., протокол №   1

Затверджено Вченою радою Західнодонбаського інституту ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

“20” вересня 2016 року, протокол № 1

МЕТА, ЗАВДАННЯ І МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Мета: формування системи знань з теорії поведінки споживача, теорії підприємства та ринкових структур, ринку факторів виробництва.

Завдання: вивчення базових положень мікроекономічної теорії; набуття навичок використання інструментарію мікроекономічного аналізу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- загальний механізм функціонування ринкової економічної системи;
- закони та закономірності економічної поведінки споживача;
- основні економічні цілі фірми в ринковій економічній системі та способи їх досягнення; значення витрат в діяльності фірми, їх види, динаміку формування, а також значення витрат для визначення величини прибутку;
- особливості економічної поведінки фірм в умовах досконалої та недосконалої конкуренції;
- основи ціноутворення на ринку факторів виробництва;
- значення державної політики в коректуванні ринкового механізму.

вміти:

- аналізувати хід процесів у ринковій економіці, пов'язаних з виробництвом та споживанням товарів та послуг;
- створювати економічні моделі поведінки споживача та виробника в залежності від дії різноманітних цінових та нецінових факторів, вміти їх аналізувати;
- визначити негативні та позитивні наслідки впливу різноманітних факторів на ринкову ситуацію, в тому числі державного регулювання;
- вибрати найбільш ефективні напрямки економічної діяльності фірми.

Зміст дисципліни розкривається в 14 темах:

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки.

Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача.

Тема 4. Аналіз поведінки споживача.

Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства.

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника.

Тема 8. Витрати виробництва.

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції.

Тема 10. Монопольний ринок.

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція.

Тема 12. Ринок факторів виробництва.

Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту.

Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства.

Навчання студентів здійснюється на лекціях, семінарських і практичних заняттях, під час самостійної та індивідуальної роботи студентів із застосуванням наочності та технічних засобів навчання, професійних комп'ютерних програм, що забезпечує закріплення теоретичних знань та отримання практичних навичок, сприяє розвитку творчого мислення студентів.

Оцінювання знань студентів відбувається під час поточного, модульного та підсумкового контролю. Об'єктами поточного контролю є: знання та практичні навички, творчі здібності студента; систематичність та активність поточної роботи; результати виконання обов'язкових завдань з практичних занять, а також завдань для самостійного опрацювання та індивідуальної роботи. Оцінювання знань здійснюється на семінарських і практичних заняттях шляхом усного і письмового опитування, вирішення задач, комп'ютерного тестування, перевірки індивідуальних завдань, проходження модульного контролю.

Підсумкове оцінювання знань студентів здійснюється з урахуванням результатів оцінювання поточної роботи в семестрі та результатів письмового екзамену за 100-бальною системою з подальшим переведенням традиційної шкали оцінювання за системою ECTS.

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

Мікроекономіка як складова частина економічної теорії. Мікроекономіка як складова частина економічної теорії. Зміст, співвідношення і генезис термінів "політична економія", "економічна теорія", "макроекономіка", "економікс" та ін.

Обмеженість ресурсів і необхідність вибору. Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору. Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів і раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Альтернативний вибір, альтернативні витрати та альтернативна вартість.

Предмет мікроекономіки. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Еволюція та сучасний зміст предмету мікроекономіки. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні.

Інструментарій мікроекономічного аналізу. Основні принципи і методи вивчення мікроекономічних явищ і процесів. Сучасний інструментарій мікроекономічного аналізу. Взаємозв'язок мікроекономіки з іншими дисциплінами.

Економічна політика на мікрорівні: сутність, структура, види. Сутність економічної політики на мікрорівні, її структура, види. Мікроекономіка як складова частина економічної теорії. Обмеженість ресурсів і необхідність вибору. Предмет мікроекономіки. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Інструментарій мікроекономічного аналізу. Економічна політика на мікрорівні: сутність, структура, види.

Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

Корисність в економічній теорії: поняття, проблеми виміру. Потреба і корисність. Потреби, їх види, структура. Поняття корисності в економічній теорії. Функція корисності. Сукупна та гранична корисність: вимірювання та графічне зображення. Постулати теорії споживчого вибору. Визначення ціни товару на основі граничної корисності.

Сукупна та гранична корисність. Закони Госсена. Закон спадної граничної корисності. Перший та другий закони Госсена. Оптимальне споживання одного блага. Гранична корисність та крива попиту. Вирішення парадоксу А. Сміта на основі кривих граничної корисності.

Бюджетні обмеження і можливості споживання. Правило максимізації корисності. Рівновага споживача з кардиналістських позицій, в т.ч. в умовах споживання набору благ. Рівновага споживача з кардиналістських позицій, в тому числі в умовах споживання набору благ. Фактор часу і споживчий вибір.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача

Криві байдужості. Карта байдужості. Криві байдужості, їх властивості. Карта байдужості. Окремі випадки конфігурацій кривих байдужості для різних пар товарів. Роль кривих байдужості у мікроекономічному аналізі поведінки

споживача. Гранична норма заміщення благ. Зона ефективного заміщення. Обмеження та виключення.

Бюджетне обмеження і можливості споживача. Бюджетна лінія, її формула та графічне зображення. Ламана бюджетна лінія. Зсув бюджетної лінії. Вплив зміни доходу споживача на розташування бюджетної лінії та процес споживання.

Рівновага (оптимум) споживача з точки зору ординалістської теорії поведінки споживача. Економічне обґрунтування та графічне зображення оптимуму споживача як моделі раціонального споживчого вибору. "Внутрішнє" та "кутове" рішення рівноваги споживача.

Тема 4. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміни доходу та ціни. Залежність поведінки споживача від його доходу. Лінія "дохід – споживання" та побудова кривих Енгеля. Закони Енгеля. Побудова лінії "дохід – споживання". "Суперіорні" (нормальні) та "інферіорні" (низькоякісні) товари. Особливості лінії "дохід – споживання" для нормальних і низькоякісних товарів. "Лінія життя" для різних верст населення та різних вікових груп. Лінія "ціна – споживання" та побудова кривої індивідуального попиту. Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни одного з товарів та обох товарів. Побудова лінії "ціна – споживання". Різновиди траєкторії зміни споживання внаслідок зменшення цін на суперіорні та інферіорні товари. Побудова лінії індивідуального попиту споживача.

Фактори впливу на вибір споживача. Утворення "надлишку споживача" в результаті перевищення корисності товарів над ціною. Приріст "надлишку споживача" як показник зміни його добробуту. Зміна надлишку і втрати в результаті введення податків та дотацій на товари. Комплементарні товари та товари-субститути.

Ефект доходу і ефект заміщення. Основні фактори впливу на вибір споживача. Ефект доходу і ефект заміщення. Розкладання сукупної зміни обсягу попиту на складові: ефект доходу та ефект заміщення – основні підходи за Слуцьким та Хіксом.

Парадокс Гіффена.

Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини

Попит і пропозиція як основні важелі ринкового механізму. Закон попиту. Цінові і нецінові детермінанти попиту. Попит і закон попиту. Графічне відображення закону попиту. Функція попиту. Графіки індивідуального та ринкового попиту. Виключення з дії закону попиту. Цінові і нецінові детермінанти попиту. Закон пропозиції. Цінові і нецінові детермінанти пропозиції. Пропозиція і закон пропозиції. Графічне відображення закону пропозиції. Функція пропозиції. Графіки індивідуального та ринкового попиту. Цінові і нецінові детермінанти пропозиції.

Ринкова рівновага: механізм встановлення, умови формування та шляхи досягнення. Поняття часткової ринкової рівноваги, рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Види ринкової рівноваги. Зміни у ринковій

рівновазі. Дефіцит та надлишок виробництва. Зміни рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва під впливом різних чинників на взаємозалежних ринках. Стійкість ринкової рівноваги. Павутиноподібна динамічна модель досягнення рівноваги. Наслідки державного втручання у ринкову рівновагу. Чорний ринок. Спекуляція та посередництво.

Еластичність попиту та пропозиції, фактори, які на них впливають. Еластичність попиту, фактори, які на неї впливають. Види еластичності попиту: за ціною (пряма), за доходом та перехресна еластичність. Дугова та точкова еластичність. Еластичність пропозиції, фактори, що на неї впливають. Еластичність за власною ціною блага та за цінами факторів виробництва. Дугова та точкова еластичність пропозиції. Еластичність у короткостроковому та довгостроковому періодах. Практичне значення теорії еластичності попиту та пропозиції.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

Підприємство як суб'єкт економічних відносин на мікрорівні. Поняття підприємства. Місце та роль підприємства у ринковій системі. Організаційно-правові форми підприємств. Класифікація суб'єктів господарювання.

Сукупний, середній та граничний продукт. Виробництво та фактори виробництва. Сутність та структура факторів виробництва. Сукупний, середній та граничний продукт.

Виробничий процес та його оптимізація. Загальний та середній доход. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Особливості виробництва. Технологія виробництва. Взаємозамінність та взаємозалежність факторів виробництва. Оптимальне співвідношення ресурсів. Економічна та технологічна ефективність виробництва. Мікроекономічна модель підприємства.

Виробнича функція: поняття, параметри, види. Поняття виробничої функції. Властивості виробничої функції. Види виробничих функцій. Екстенсивне та інтенсивне виробництво. Короткостроковий та довгостроковий періоди у діяльності підприємства. Виробництво з одним та двома змінними факторами виробництва. Особливості виробничої функції у короткостроковому періоді. Закон спадної граничної продуктивності (віддачі) змінного фактора виробництва.

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника

Поняття та структура факторів виробництва. Особливості виробничої функції на довгостроковому інтервалі. Виробництво з одним та двома змінними факторами виробництва.

Ізокванта та ізокоста: суть, графічне та алгебраїчне зображення. Ізокванта. Карта ізоквант. Зона технологічного заміщення. Гранична норма технологічного заміщення. Ізокоста: сутність, графічне та алгебраїчне зображення. Оптимум товаровиробника та його графічна інтерпретація.

Ефект масштабу та його вплив на визначення оптимального розміру підприємства. Виробництво у довгостроковому періоді. Поняття ефекту

масштабу. Постійна, зростаюча та спадна віддача від масштабу. Крива "Шлях розвитку". Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Вибір комбінації виробничих факторів за критеріями мінімізації витрат чи максимізації випуску.

Тема 8. Витрати виробництва

Економічний і бухгалтерський підхід до визначення витрат виробництва. Витрати, їх сутність та структура. Загальна характеристика витрат та їх класифікація. Економічний і бухгалтерський підхід до визначення витрат виробництва. Поняття альтернативних витрат. Зовнішні (бухгалтерські) та внутрішні витрати. Витрати, видатки, виплати, собівартість – важливість виокремлення, їх взаємозв'язок.

Витрати виробництва у короткостроковому періоді: види, графічне зображення, практичне значення. Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Постійні, змінні, загальні витрати, їх графічне зображення. Умовно-змінні та умовно-постійні витрати. Середні витрати: сутність, формули, графічне зображення. Граничні витрати. Граничні доходи. Гранична продуктивність. Правило максимізації прибутку. Рівновага фірми у короткостроковому періоді. Максимізаційно-мінімізаційні цілі фірми. Догранична, гранична та позагранична фірма. Догранична фірма з нормальним та надприбутком.

Витрати виробництва у довгостроковому періоді. Ефект масштабу. Пропозиція галузі. Витрати виробництва у довгостроковому періоді. Криві довгострокових витрат. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Ефект масштабу виробництва: сутність, типи, практичне значення. Пропозиція галузі. Крива пропозиції галузі з постійними та зростаючими витратами.

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції

Поняття досконалої конкуренції. Ринковий попит на продукцію конкурентної фірми. Ознаки й умови існування ринку досконалої конкуренції. Види конкуренції. Ринковий попит на продукцію фірми, яка діє в умовах досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту конкурентної фірми, середнього, граничного і сукупного доходу.

Поведінка конкурентної фірми в короткостроковому та довгостроковому періодах. Визначення поведінки фірми в короткостроковому періоді. Правило максимізації прибутку і мінімізації збитків: два способи визначення. Поведінка підприємства за умов зміни ринкової ситуації. Пропозиція фірми у короткостроковому періоді, її зв'язок з кривими витрат, графік галузевої пропозиції. Поняття ринкової рівноваги. Визначення рівноважного обсягу та рівноважної ціни. Пропозиція фірми та галузі. Поведінка фірми у довгостроковому періоді. Крива ринкової пропозиції на тривалому інтервалі та її можливі конфігурації в галузях з постійними, зростаючими, спадними витратами. Тривала рівновага підприємства, галузі, ринку та механізм її підтримки.

Визначення ефективності ринку досконалої конкуренції. Ефективність ринку досконалої конкуренції. Переваги та недоліки досконалої конкуренції.

Тема 10. Монопольний ринок

Характерні риси ринку чистої монополії. Види монополій. Характерні риси та особливості існування ринку чистої монополії. Бар'єри для вступу в галузь: економічні, адміністративні та правові. Основні види монополій.

Крива попиту монополіста. Вибір монополістом ціни й обсягу виробництва. Крива попиту монополіста. Вибір монополістом ціни й обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Правила максимізації прибутку і мінімізації збитків. Пропозиція монополіста і особливості її формування. Визначення монопольної ціни. Стратегії монополістичного ціноутворення. Цінова дискримінація: поняття, умови та види.

Монополія і монопольна влада. Цінова дискримінація: поняття, умови та види. Монополія і монопольна влада. Джерела монопольної влади. Показники монопольної влади. Обмеження монопольної влади. Регульована монополія. Необхідність державного регулювання монополії. Рівновага фірми монополіста в довгостроковому періоді. Досягнення і утримання ринкової влади в довгостроковому періоді.

Переваги та недоліки монополій. Ефективність монополістичного ринку. Економічні наслідки монополізації галузі. Переваги та недоліки діяльності фірми-монополіста. Суспільні втрати від діяльності монополіста. Антимонопольна політика. Антимонопольне законодавство України.

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція

Олігополістичний ринок: його ознаки та особливості. Види олігополій. Теорія класичної дуополії. Основні ознаки олігополістичного ринку. Види олігополій: чиста та диференційована. Некооперативна і кооперативна поведінка олігополістів. Лідерство в цінах. Цінова конкуренція. Модель дуополії Курно: договірна й конкурентна рівновага.

Поведінка фірм на олігополістичному ринку. Цінові війни. Олігополія з погляду теорії ігор. "Дилема ув'язнених" – приклад некооперативної гри з ненульовою сумою. Картелі. Цінові війни. Аналіз ламаної лінії попиту. Негнучкість цін. Теорія змови. Картельні союзи. Умови та чинники формування картелю. Показники монопольної влади. Ціноутворення за принципом "витрати плюс". Ефективність та соціально- економічні наслідки олігополії.

Ринок монополістичної конкуренції, його характеристики. Поняття диференціації продукту. Модель ринку монополістичної конкуренції, її характеристика. Поведінка фірм на ринку монополістичної конкуренції. Диференціація виробів: форми, позитивні наслідки та загрози. Ефективність монополістичної конкуренції. Надлишкові потужності. Крива попиту фірми, яка діє на ринку монополістичної конкуренції. Динаміка прибутковості фірми в короткостроковому і довгостроковому періодах. Визначення ціни та оптимального обсягу виробництва. Умови досягнення і підтримки

беззбитковості у довгостроковому періоді.

Особливості нецінової конкуренції на олігополістичному ринку та ринку монополістичної конкуренції. Нецінова конкуренція, її види та наслідки для виробників та споживачів. Реклама, її роль у формуванні попиту. Переваги та недоліки реклами.

Тема 12. Ринок факторів виробництва

Ринки факторів виробництва (ресурсів): особливості попиту та пропозиції, рівновага. Пропозиція факторів виробництва. Попит на товари та попит на ресурси. Попит на ресурси, як похідний. Правило використання ресурсів. Попит на ресурси в умовах досконалої та недосконалої конкуренції. Фактори, які впливають на попит на ресурси. Еластичність попиту на ресурс. Оптимальне співвідношення ресурсів. Правило найменших витрат. Правило максимізації прибутку.

Попит та пропозиція праці, визначення її ціни. Праця як ресурс, як фактор виробництва. Характеристика досконалого конкурентного ринку праці. Граничний вигравш виробника від найманої праці. Попит окремого робітника на працю. Галузевий попит на працю. Пропозиція праці для окремого робітника. Ринкова пропозиція послуг праці. Рівновага на ринку праці. Диференціація ставок заробітної плати. Економічна рента на ринку праці. Роль профспілок. Попит монополії на працю і монополійна рівновага. Монопсонічний та олігопсонічний ринки, їх особливості. Двостороння монополія і визначення реального рівня заробітної плати. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили. Дискримінація на ринках робочої сили.

Капітал, як ресурс тривалого використання. Рівновага на ринку капіталу. Капітал як ресурс тривалого використання. Попит та пропозиція капіталу. Рівновага на ринку капіталу. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу. Інвестиції, їх види. Вплив процентної ставки на короткострокові інвестиційні проекти підприємців. Обґрунтування інвестиційних рішень у тривалому періоді. Міжчасове бюджетне обмеження, міжчасова рівновага.

Земля, як фактор виробництва. Рента, ціна землі. Земля як фактор виробництва. Ринок землі. Попит та пропозиція землі. Економічна і земельна рента. Ціна землі, як капіталізована рента. Орендна плата.

Підприємницькі здібності, їх характеристика, як фактора виробництва.

Концепції прибутку. Основні функції та види прибутку. Нормальний прибуток. Концепції прибутку. Основні функції та види прибутку.

Тема 13. Загальна ринкова рівновага та економіка добробуту

Загальна економічна рівновага, її види. Взаємозв'язок та взаємозалежність загальної економічної рівноваги та рівноваги на мікрорівні. взаємодія двох, трьох та множини ринків.

Ефективність виробництва, випуску, обміну. Ефективність виробництва, крива виробничих можливостей, ефективність випуску. Ефективність обміну. Крива контрактів. Ефективність за Парето. Ефективність та справедливість. Рівень та якість життя: сутність, показники.

Добробут: сутність, критерії, показники. Добробут: сутність, критерії, показники. Основні теореми добробуту. Коробка Еджуорта.

Перерозподіл доходу. Крива Лоренца. Нерівність доходів. Крива Лоренца та коефіцієнт Джинні. Перерозподіл доходів. Вплив податків на загальну економічну рівновагу. Квазіоптимум.

Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства

Економічні інститути та їх роль у ринковій економіці. Сутність економічних інститутів, їх види та роль у ринковій системі. Власність як економічна та юридична категорія. Види та форми власності: приватна, комунальна, державна. Права власності та їх структура. Зовнішні ефекти та проблема їх вирішення. Теорема Коуза. Зовнішні ефекти. Позитивні та негативні екстерналії. Приватний сектор та зовнішні ефекти. Розподіл прав власності. Поняття трансакційних витрат, їх види. Теорема Коуза. Ринок прав за забруднення навколишнього середовища. Приватне вирішення проблеми зовнішніх ефектів. "Провали" (фіаско) ринку. Корегування фіаско ринку.

Суспільні блага: їх види та особливості. Ефективний обсяг виробництва суспільних благ. Суспільні блага: види та властивості. Приватні та суспільні блага. Змішані блага. Попит на суспільні блага та їх пропозиція. Ефективний обсяг виробництва суспільного блага. Неєфективність ринкового ціноутворення на суспільні блага.

Забезпечення суспільними благами: можливості ринку та держави. Проблема "безбілетника" та забезпечення суспільними благами. Суспільний вибір. Роль та функції держави у ринковій економіці. Корегуючі податки та субсидії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Кулішов В.В. Мікроекономіка: Основи теорії і практики: Навчальний посібник. - Львів: «Магнолія 2006», 2009
2. Кулішов В.В. Мікроекономіка: основи теорії і практикум: Навчальний посібник. - Львів: «Магнолія 2006», 2017
3. Гончарова Н.О., Ігнатюк А.І., Малиш Н.А. та ін. Мікроекономіка: Навчальний посібник. - К.: МАУП, 2007
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2004.

Додаткова література

1. Макконнелл К., Брю С. Экономикс. Принципы, проблемы и политика. – М.: Инфра, 2010.
2. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2004.

Періодичні видання

1. Актуальні проблеми економіки
2. Економіка України
3. Економіст

Рекомендовані Інтернет-ресурси

1. Цифровий репозиторій ХНАМГ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua>
2. <http://www.bank.gov.ua>
3. <http://www.kmu.gov.ua>
4. <http://www.me.gov.ua>
5. <http://www.minfin.gov.ua>
6. <http://www.ssmsc.gov.ua>
7. <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. <http://www.worldbank.org.ru>